

Краус Наталія Миколаївна,
професор, доктор економічних наук
Київський університет імені Бориса Грінченка

Ломачинська Ірина Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Одеський національний університет імені Мечникова

Заборовець Юлія Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Ринок цінних паперів є однією з найважливіших частин економіки будь-якої країни, в тому числі і України. На сьогодні ринок цінних паперів в Україні розвивається з кожним днем і розширює сферу своїх інвестиційних можливостей.

За економічною суттю ринок цінних паперів - це форма розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів у державі з метою повнішого забезпечення потреб економіки в ресурсах та їхнього ефективного використання. Ринок цінних паперів - це продукт ринкової моделі економіки. В інших економічних системах ринок цінних паперів є фіскальним.

Ринок цінних паперів - це особлива сфера ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів здійснюється мобілізація фінансових ресурсів для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності. Ринок цінних паперів ще називають фондовим ринком. Це пов'язано з тим, що цінні папери за своєю економічною суттю є відображенням певних фондів - матеріальних або грошових [2].

Законодавство визначає наступних професійних учасників, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів:

а) зберігачі - комерційні банки або торговці цінними паперами, які мають дозвіл на зберігання та обслуговування цінних паперів і операцій емітентів з цінними паперами на рахунках у цінних паперах, які належать їхнім власникам;

б) депозитарії цінних паперів - юридичні особи, які проводять виключно депозитарну діяльність і наділені правом здійснювати кліринг та розрахунки за угодами з цінними паперами; в) реєстратори - юридичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які одержали у встановленому порядку дозвіл на ведення реєстрів власників іменних цінних паперів;

в) номінальні утримувачі - депозитарії або зберігачі цінних паперів, які здійснюють діяльність щодо управління цінними паперами;

г) торговці цінними паперами - банки або підприємства, для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності [5].

Досвід розвитку світової економіки показав, що ринок цінних паперів - явище, що об'єктивно зумовлене функціонуванням фінансів як підсистеми економіки, важливого механізму управління нею, досягнення збалансованості в розвитку матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Економічною наукою ринок цінних паперів найчастіше розглядається як складова частина ринку фінансових ресурсів, іншими частинами якого називають ринок банківських кредитів, валютний ринок а інколи й страховий ринок [2]. Найбільш тісно ринок цінних паперів межує саме з ринком банківських кредитів, їх інколи разом іменують ринком позичкових капіталів, або ринком інвестицій, де акумулюються вільні засоби виробництва підприємств і корпорацій у грошовій формі. Та й історично фондовий ринок починає розвиватися на основі позичкового капіталу, оскільки купівля цінних паперів означає не що інше, як передачу частини грошового капіталу у позику.

Стосовно нашої держави приватизація та акціонування приватної власності, розвиток підприємництва та банківсько-кредитних інститутів призвели до інтенсивного розвитку грошових і кредитних відносин, виникнення ринку позичкових капіталів, структура якого складається в основному з двох елементів: кредитно-фінансових інститутів та інститутів ринку цінних паперів [3]. Тобто, можна сказати, що ринок цінних паперів доповнює систему банківського кредиту, а також тісно взаємодіє з нею. В деяких європейських країнах, і значною мірою в Україні, основну посередницьку роль на ринку цінних паперів відіграють саме найбільші банківські установи [4].

У той же час істотною перевагою ринку цінних паперів перед ринком банківських кредитів є те, що банки рідко й неохоче видають кредити більше ніж на рік, при чому під досить високі відсотки. Випускаючи ж цінні папери підприємці можуть отримати необхідні для здійснення господарської діяльності грошові кошти значно дешевше і на більш тривалий термін – на декілька десятиліть (облігації) або навіть у безтермінове користування (акції).

Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку оприлюднено загальні показники фондового ринку за 2018 рік. За підсумками року та даними обсяги зареєстрованих комісією випусків акцій склали 22 263 967 977 грн. Кількість емітентів акцій – 93 компанії.

Обсяги зареєстрованих комісією випусків облігацій склали 15 458 531 138 грн. Кількість емітентів облігацій – 110 компаній.

За цей же період на організованому ринку обсяги торгів цінними паперами склали 260 866 млн грн.

В тому числі, обсяги торгів акціями склали 1 180 млн грн (0,45%), корпоративними облігаціями – 10 267 млн грн (4%), ОВДП – 245 733 млн грн (94,1%), іншими цінними паперами – 3 685 млн грн (1,4%).

Майже 95% операцій складають угоди з державними цінними паперами [5].

Проведений аналіз ринку цінних паперів в Україні показав, що ефективне формування інфраструктури фондового ринку:

- сприяє інтеграції нашої країни у світову економічну систему;
- дозволяє використовувати міжнародні принципи і стандарти побудови фондового ринку;
- позитивно позначається на залученні іноземного капіталу;
- впливає на акумуляцію коштів вітчизняних підприємств та громадян;
- узгоджує майнові інтереси учасників ринку.

Ринок цінних паперів дійсно є складною організаційно-економічною системою взаємодії багаточисельних учасників стосовно обігу цінних паперів та являє собою особливий сегмент фінансового ринку, на якому складаються відносини з приводу

купівлі - продажу спеціальних документів (цінних паперів), які мають свою вартість, вільно обертаються і засвідчують відносини співволодіння, займу і похідні від них між тими, хто залучає ресурси, випускаючи цінні папери (емітентами), і тими, хто їх купує (інвесторами), опосередкований, як правило, участю особливих суб'єктів підприємницької діяльності - фінансових посередників.

Ставлення до розвитку фінансової інфраструктури в нашій країні багато років формувалось за залишковим принципом, хоча, останнім часом спостерігається поживання на фінансовому ринку [5]. Так, в експлуатацію введена нова ІТ-платформа Центрального депозитарію DEPEND Q, що призведе до якісних змін у роботі системи депозитарного обліку українського ринку цінних паперів. В нову систему переведено інформацію про 3 млн рахунків, номінальна вартість яких складає 1,7 трлн грн. Ця платформа надала нові можливості для фінансового ринку, нові сервіси як для компаній, так і власників цінних паперів, забезпечивши високий рівень захисту їхніх прав.

Саме це дозволить депозитарним установам самим обирати програмне забезпечення для обслуговування клієнтів та пришвидшить інтеграцію України в європейський ринок цінних паперів. Все це ставить перед українською наукою багато завдань, одним з яких є створення конкурентноздатного ринку цінних паперів, здатного мобілізувати й надати економіці інвестиційні ресурси для розвитку.

Отже, загальний аналіз ситуації на фондовому ринку України дозволяє зробити висновок, що він має потужний потенціал, який використовується далеко не в повному обсязі з багатьох причин економічного, політичного та організаційного характеру.

Для стимулювання діяльності ринку цінних паперів та створення умов для подальшого збільшення обсягів залучення довгострокових інвестицій резидентів та нерезидентів в економіку України необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на вдосконалення його інституційних засад, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості фінансових інструментів.

Література

1. Грудзевич У.Я. Регіональні особливості формування і розвитку інфраструктури фінансового ринку України / У.Я. Грудзевич. – Л.: ЛБІ НБУ. – 2014. – С. 96
2. Дудчик О. Особливості розвитку фондового ринку України / О. Дудчик, А. Савченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2014. – № 2. – С. 1058–1061.
3. Столяров В.Ф. Стан та тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні / В.Ф. Столяров, О.О. Полетаєв, В.В. Столярова // Вісник економічної науки України. - 2011. - № 1 (19). - С. 142-148.
4. Шаманська О. І., Слободиський С. М. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні/ Шаманська, С. М. Слободиський.- Ефективна економіка № 2, 2017 <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5431>
5. <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>